

Зміст

Ми починаємо.....	9
1. Обери мене! Чому прекрасна стать у птахів — самці.....	12
2. Хто в домі господар? Сім'я — поле битви та кооперації.....	53
3. Моя хата скраю: латифундисти, комунальники та хуторяни пташиного світу.....	89
4. Діти-квіти, нетрадиційні сім'ї та як отримати звання «Батьки року».....	135
5. Пташині університети.....	196
6. Зима близько.....	228
7. Птахи і ті, хто їх любить.....	265
Вдячна.....	293
Чшала, використовувала іа захоплювалася.....	295
Прославляла.....	314

Ми починаємо...

Колись давно я почула жарт, який мені страшенно сподобався: «Українці походять від пінгвінів, бо охайні та живуть громадами». Відтоді я багато дізналася і про українців, і про пінгвінів, і про безліч інших цікавих істот, аби поставити собі питання: а на яких птахів і справді схожі мої співвітчизники? І чи є в нас із птахами взагалі щось по-справжньому спільне?

Мабуть, ця книжка — це щось типу відповіді на ці запитання. Так, у нас не ростуть пера, ми не вміємо літати, наш мозок і світосприйняття влаштовані геть інакше. Але щось спільне в нас точно є: сім'я, побудова стосунків, турбота про дітей, чуття своєї хати та своєї землі.

Я не шанувальниця біологізаторства — пояснення будь-якої людської поведінки через призму твердження «ми всі — просто тварини» й по-

яснень, що «певна поведінка є природною» або «це закладено в наших інстинктах». І до того ж не спеціалістка з людської психології. Але я розбираюся у птахах, усе життя вивчала їхнє гніздове та родинне життя, тож маю що сказати із цього приводу.

Ми часто проходимо повз, не здогадуючись, що на сусідньому дереві чи у сквері відбуваються справжнісінькі драми й трагедії, птахи кохають, зраджують, паруються, розлучаються, та що там— повноцінно живуть поруч з нами. І в них є що підглядіти і чого повчитися.

Я побудувала цю книжку як повний пташиний рік. Спочатку весна— пора залицян'я і шлюбів, потім літо— родинне життя й діти, а далі— осінь і зима й потреба «дотягнути» до наступного року. І невже хтось наважиться сказати, що наше життя не схоже на цю постійну круговерть?

На сторінках книжки вам трапиться безліч видів, які мешкають в Україні, і в далеких лісах та на водоймах, і зовсім поруч— у сусідньому парку чи під вашою стріхою. Більшість— водноболотні; нічого не вдієш, професійна слабкість. Але доволі багато тут і видів екзотичних, які живуть своїм цікавим життям деінде в далеких закордоннях. Аби читач розібрався, хто є хто, наприкінці є спеціальний покажчик. Види-сусіди, що трапляються в Україні, у ньому виділено напівжирним. Деякі з них побіжно згадуються лише раз, про інших я пишу впродовж усієї книжки, повертаючись до їхніх звичок і вдачі знову й знову. Загалом цю книжку необов'язково читати від початку й до кінця. Якщо вам цікаво дізнатися винятково про шпа-

ка чи горобця хатнього, ви зможете легко знайти та прочитати тільки ті сторінки, де написано саме про них.

Окремий розділ наприкінці я присвятила цілком конкретним стосункам птахів і людей— спостереженню за птахами, або бердвочінгу. Цьому є абсолютно логічне пояснення. Якщо ця книжка — «про стосунки взагалі» і про любов та підтримку зокрема, то симбіоз бердвочерів і птахів — саме про це. Я вдячна всім прекрасним людям, які рятують птахів, спостерігають за ними, заповідають і зберігають для птахів останні шматки дикої природи або просто цікавляться ними й намагаються щось дізнатися. І хочу, аби нас ставало більше.

Саме тому Валерій Чоботар, великий любитель птахів і воїн-ветеран АТО, люб'язно погодився проілюструвати книжку своїми світлинами. Можливо, вони не схожі на фото, які можна побачити на сторінках National Geographic, але саме такий вигляд мають птахи для будь-якої людини, яка приходить у парк з камерою, щоб насолодитися природою й поспілкуватися із чудовими істотами.

Прочитайте книжку і вступайте до наших лав. У нас є печивко, подорожі та прогулянки на свіжому повітрі, красиві фотки й добрий настрій.

Обери мене! Чому прекрасна стать у птахів — самці

«Щоразу, коли в око впадає перо павича, мене починає нудити», — писав видатний Чарльз Дарвін у листі до свого колеги, британського ботаніка Грея¹. Дивна реакція, зважаючи на те, що прекрасне блискуче оперення й розкішний хвіст захоплює людей так само, як і самиць павича, (*Pavo cristatus*). І ніби яскравих кольорів не досить, самець ще й трясє своїм пишним хвостом під час шлюбних демонстрацій на частоті 25 Гц, а це, на хвилиночку, 25 разів за секунду². Хвіст важить третину кілограма, і трусити ним самець може понад 25 хвилин — справа не для слабаків (див. QR-код). При цьому на розгорнутому віялом хвості всі плями рухаються синхронно, як одна, і до того ще й виходить гучний звук. Що довший і важчий хвіст, то швидше самець ним трусить. Звісно, від споглядання такого в кого завгодно може запаморочитися

голова, і суперечність павичевого хвоста з теорією природного добору, яка так засмучувала видатного вченого, тут ні до чого.

Навіщо павич це робить? Адже великий важкий і яскравий хвіст наражає самців на небезпеку, так само як і голосна пісня, і запальний танок. Дослідження 28 видів північноамериканських птахів, у яких самці й самиці чітко відрізнялися яскравістю оперення, довели, що велика та яскрава стать справді помирає від пазурів хижаків частіше, ніж маленька і тьмяна³. До того ж співи й барвисте оперення — штука енергетично коштовна. Усе це — заради прекрасної дами й перемоги у шлюбних перегонах. Але чому дама обирає найяскравішого та найзатятішого?

Яке дивне питання — зауважите ви. Дівчата люблять крутих хлопців на останній моделі «Ауді» та з голлівудською усмішкою на всі тридцять два, це всі знають! Вони просто йдуть за покликом природи.

Аби не повторювати тут стереотипів, які трапляються щодо стосунків чоловіків і жінок на просторах світової мережі, спробуємо спочатку розібратися, що ж це за «поклик природи» такий і як насправді відбувається формування пари у птахів.

Жінкам подобаються рокмузиканти

Багато десятиліть учені, причому переважно чоловіки, вважали, що добре знають, чого хоче пташина жінка від свого обранця — звісно ж, здорових генів для найкращого можливого потомства. Ця